

Гендерні особливості дипломатичної служби в Україні та світі

Автори:

Олена Захарова, директор з аналітичної роботи за зовнішніх зв'язків Міжнародного центру перспективних досліджень

Тамара Марценюк, к.соц.н., доцентка кафедри соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія», асоційована гендерна експертка Міжнародного центру перспективних досліджень

©2015 Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)

У разі цитування обов'язкове посилання на МЦПД.

Дана публікація підготовлена Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД) у рамках проекту Рівні можливості для жінок і чоловіків у політиці, бізнесі та громадському житті у співпраці з фондом «Рівність і взаємоповага».

Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Дипломатична служба: гендерні виклики та можливості	5
2.1. Кількість жінок на дипломатичній службі та на вищих дипломатичних посадах: світові тенденції.....	5
2.2. Регіональні особливості присутності жінок на вищих дипломатичних посадах..	6
2.3. Суспільні упередження щодо дипломаток та жінок-послів.....	7
2.4. Політичні призначення vs кар'єрні дипломатки	8
2.5. Кар'єра vs сімейне життя як найбільших виклик для дипломаток	9
2.6. Шляхи подолання викликів	10
2.7. Переваги перебування жінок на дипломатичних посадах	11
3. Гендерні особливості дипломатичної служби в Україні	12
3.1. Законодавче регулювання.....	12
3.2. Жінки на вищих дипломатичних посадах в Україні: загальні показники	13
3.3. Жінки на посадах заступників Міністра закордонних справ України (1991 – 2015).....	15
3.4. Жінки на посадах Послів України та Представників при міжнародних організаціях (1991 – 2015)	16
3.5. Жінки на посадах генеральних консулів України.....	20
3.6. Жінки, які виконують обов'язки керівника дипломатичних установ України за кордоном станом на листопад 2015 року.....	22
3.7. Виклик кар'єра vs сімейне життя в українському контексті.....	24
3.8. Оплата праці працівників, що працюють за трудовою угодою як один з головних гендерних викликів у дипломатичній службі України.....	25
4. Найкращі світові практики з кар'єрного просування дипломаток	27
4.1. США як одна з країн-лідерів щодо просування жінок на вищі дипломатичні посади	27
4.2. Велика Британія: одна посада посла на двох дипломатів з однієї родини	33

1. Вступ

Успішне впровадження і регулювання гендерних відносин у суспільстві передбачає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і різних його інституціях зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень, забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо.

Демократичне суспільство повинно надавати жінкам і чоловікам рівні можливості брати участь в усіх сферах життя, у тому числі, і в доступі до дипломатичної сфери. Україна ратифікувала основні міжнародні документи стосовно забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок: Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Цілі розвитку тисячоліття ООН, визначивши для себе забезпечення гендерної рівності як важливу складову подальшого розвитку та як один з пріоритетів державної політики.

На національному рівні гендерна рівність гарантована, передусім, Конституцією України, Кодексом законів про працю України, а також окремим Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005), Державною програмою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року та іншими законодавчими актами. Але декларована гендерна рівність не завжди спрацьовує на практиці. В Україні налічуються одиниці жінок, які займають посади Надзвичайних і Повноважних послів України за кордоном. Доцільно розібратися детальніше, чому декларована на папері гендерна рівність не спрацьовує на практиці, зокрема, у дипломатичній сфері.

2. Дипломатична служба: гендерні виклики та можливості

2.1. Кількість жінок на дипломатичній службі та на вищих дипломатичних посадах: світові тенденції

До ХХ століття жінки в дипломатичній службі виконували майже виключно роль дружин дипломатів та глав дипломатичних місій. Перші жінки на дипломатичній службі з'явилися лише у 20 – 30-х роках ХХ століття. У багатьох країнах, зокрема в США, Великій Британії, Австралії, до 1970-х років існувало правило, згідного якого, якщо дипломатка виходила заміж, вона мала покинути дипломатичну службу.

Ситуація із представництвом жінок на дипломатичній службі почала поводитися змінюватися після Другої світової війни, коли жінки почали бути представленими у зовнішньополітичних відомствах не лише на посадах стенографісток, а й на дипломатичних посадах. Тоді ж з'являються випадки призначення дипломаток на посади глав дипломатичних установ країн за кордоном.

За останні роки як кількість дипломаток, так і жінок-послів помітно виросла у світі. Це добре можна продемонструвати на динаміці зміни кількості та частки очільниць дипломатичних місій при ООН у Нью-Йорку, а також у таких дипломатичних столицях, як Вашингтон (США) та Лондон (Велика Британія).

Так у 2002 році було 5 жінок серед усіх постійних представників країн при ООН в Нью-Йорку. У 2012 році їх вже було 15, а станом на 5 листопада 2015 року їхня кількість становила 35 з 203 представників, що становить 17,2%¹.

Кількість жінок, що очолюють дипломатичні представництва своїх країн у Лондоні та Вашингтоні також зросла за останні роки.

У кінці 1990-х років частка керівниць іноземних дипломатичних представництв у Вашингтоні становила близько 6%, у 2012 вона досягла позначки 14%, після чого відбувся певний спад. Станом на липень 2015 року жінки у статі послів очолювали 23 дипломатичних місій у Вашингтоні з 185, що складає 12,4%².

У 2002 році частка очільниць іноземних місій у Лондоні складала 9%, а у 2012 вона вже була 13%. Станом на 2 листопада 2015 року в Лондоні працювало 23 жінки-глави дипломатичних місій р 132 керівників посольств, що становить 17,4%³.

Загалом, вищенаведена статистика демонструє, що як в абсолютних цифрах, так і у відсотках число жінок, які очолюють дипломатичні місії в найбільших дипломатичних столицях світу, практично подвоїлося з початку 2000-х років, але при

¹ List of Permanent Representatives and Observers in New York, as of Thursday, 05 November 2015
<https://www.un.int/protocol/sites/www.un.int/files/Protocol%20and%20Liaison%20Service/headsofmissions.pdf>

² Diplomatic List <http://www.state.gov/documents/organization/244105.pdf>

³ London Diplomatic List, November 2015

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/473169/London_Diplomatic_List_-_November_2015.pdf

цьому загальна кількість жінок, що займають посади посла, залишається відносно невеликою.

2.2. Регіональні особливості присутності жінок на вищих дипломатичних посадах

В Європі скандинавські країни – Норвегія, Швеція та Фінляндія – є лідерами за представленість жінок на вищих дипломатичних посадах. Згідно із дослідження Скандинавського гендерного інституту, проведеного у 2010 році, Норвегія має найбільшу кількість жінок-послів в Європі, що складає близько 30%, в той час як вона становила 8,5% у 1995 році⁴.

Фінляндія та Швеція не далеко відстають від Норвегії та мають 27% керівниць закордонних дипломатичних представництв, в той час як у 1997 році цей показник сягав 6,9%, а у 1992 році 8%.

У Великій Британії близько 21% послів та 19% високих представників є жінками, одночасно близько 22% вищих дипломатичних посад у зовнішньополітичному відомстві Великої Британії (Форін Офіс) обіймаються дипломатками.

Близько 22% керівників місій Європейського союзу є жінками і ця кількість різко збільшилася після призначення Кетрін Ештон на посаду Високого представника ЄС із закордонних справ.

Центрально-європейські країни – особливо ті, які мають новосформовані міністерства закордонних справ після зміни комуністичного режиму – також мають високі показники. Так в Естонії 26% посад послів обіймають жінки, а в Румунії цей показник сягає 25%.

У Північній Америці США задають тренд, де на сьогодні 31% призначених послів складають жінки, в той час як у 2004 році цей показник становив лише 18%. Ситуація у Латинській Америці та карибських державах також є позитивною. Очолює цей рейтинг Панама, де кожний четвертий призначений посол є жінкою. Іншим позитивним прикладом є Гренада, де чотири з семи полів є жінками, включаючи такі відповідальні пости, як глави дипломатичних представництв у Лондоні, Вашингтоні, Нью-Йорку та Пекіні.

В африканських країнах, зокрема в Південно-Африканській Республіці та Руанді приблизно чверть глав їхніх дипломатичних місій є жінками, що є значно вище за середні показники у світі.

Країни азіатсько-тихоокеанського регіону знаходяться у другій частині списку щодо гендерної рівності у сфері дипломатичної служби, однак тут є виключення,

⁴ Gender and Power in the Nordic Countries – with focus on politics and business http://www.nikk.no/wp-content/uploads/NIKKpub2011_broschyr_K%C3%B8n-og-magt_Gender-Power.pdf

які варто відзначити: у Філіппінах близько 40% глав дипломатичних місій за кордоном становлять жінки; в Австралії близько 29% посад послів також обіймають жінки.

Близькосхідні країни традиційно мають низьке представництво жінок на державних посадах, але Єгипет та Туніс порушують цей тренд, призначаючи час від часу низку жінок на посади послів.

Країни Перської затоки мають дуже незначну кількість жінок, які очолюють дипломатичні представництва, але його порівняти ці дані із даними десятирічної давнини, коли взагалі жінки не призначалися на посади послів, то був зроблений великий прорив. Першим порушив традиційні правила Кувейт, який у 1993 році призначив жінку на посаду посла. Далі до нього приєднався Бахрейн, який у 2012 році мав чотири послів-жінок, що становило близько 15% від усіх глав дипломатичних місій країни за кордоном.

2.3. Суспільні упередження щодо дипломаток та жінок-послів

Британське видання «Ембасі Мегезін» у 2012 році провело опитування іноземних дипломаток, які працювали на той момент у Лондоні, з метою з'ясувати, чи покращився їхній статус за останні десять років. Респондентки були одностайні в оцінці того, що статус жінок-дипломаток покращився за останнє десятиліття.

Іншим питанням було, чи вважають респондентки дипломатію чоловічою справою та чоловічою професією, на що 4 з 5 (87%) відповіли «так».

При цьому троє з чотирьох зазначили, що вони стикалися з прикритими та відкритими формами вираження упередженого ставлення, зокрема:

- багато хто відчуває необхідність працювати більше, ніж чоловіки, щоб професійно самоствердитися;
- деякі мали ситуації, коли їх плутали із секретарками або коли їхні підлеглі-чоловіки сприймалися як їхні начальники;
- загалом усі погоджувалися, що їхня думка важила менше, ніж коли ті ж самі ідеї висловлювали колеги-чоловіки;
- деякі визначали, що не отримали належного кар'єрного просування або мали чекати довше на нього, ніж колеги-чоловіки;
- інші відчували, що часто існував несправедливий розподіл завдань, коли дипломатки отримували задачі переважно організаційного характеру в бек-офісі, в той час як їхні колеги-чоловіки отримували більш відповідальні ролі та завдання, з яких вони могли отримати більше переваг при виконанні меншої кількості роботи.

В той же час, коли запитували, чи могли б позитивні дії зняти ці проблеми, то одна третина виступала проти будь-якої форми позитивної дискримінації, в той час як дві третини погоджувалися із необхідністю запровадження таких заходів, зазначаючи при

цьому, що в основу системи мають бути покладені реальні заслуги особи. Крім того респондентки додавали, що позитивні дії будуть мати дуже малий вплив без запровадження дружніх до сім'ї політик.

2.4. Політичні призначення vs кар'єрні дипломатки

Питання політичних призначень на дипломатичні посади, передусім посади послів, та призначення на ці посади кар'єрних дипломатів є проблемним не тільки в гендерному розрізі.

Існує негласне протиставлення керівників дипломатичних місій, призначених за політичним принципом, та професійним принципом. Якщо для більшості кар'єрних дипломатів це є честю пройти шлях від аташе до вищої дипломатичної посади – керівника дипломатичним представництвом країни за кордоном, то для багатьох осіб, призначених за політичним принципом, часто закордонне відрядження може виглядати як почесне політичне заслання або можливість пересидіти несприятливі політичні часи.

Загалом перші жінки-посли були призначені за політичним, а не кар'єрним принципом. З іншої сторони, такі призначення дозволили відкрити вікно можливостей для подальшого призначення жінок на високі дипломатичні посади в зовнішньополітичних відомствах та дипломатичних представництвах країни за кордоном.

Крім того, в новоутворених країнах або тих, які пережили перезавантаження та отримали цілком нові зовнішньополітичні відомства у другій половині XX століття, зокрема у колишніх країнах Варшавського договору, відразу більший відсоток жінок мали можливість бути призначеними на посади послів країн за кордоном, і значна частка таких призначень була політичними.

Згідно дослідження британського видання «Ембасі Мегезін» у 2002 році у Лондоні було представлено 15 жінок, які очолювали закордонні дипломатичні установи, з них дев'ять були політичними призначеннями і , таким чином, були новачками у дипломатичному світі.

Інші шість були кар'єрними дипломатками, але три з них представляли новопроголошені незалежні країни (країни колишньої Югославії чи Радянського Союзу), що означало, що їхні представниці отримали доволі швидке просування по дипломатичній кар'єрній драбині зовнішньополітичних міністерств їхніх країн.

У 2012 році у Лондоні нараховувалося 21 дипломатична місія, яку очолювали жінки-посли, що становило 13% від усіх іноземних керівників дипломатичних місій, що працювали у країні. При цьому відбулося не тільки майже 40% збільшення кількості жінок-послів, а й зсув у сторону кар'єрних призначень: 11 з цих 21 очільниць були призначені за кар'єрно-професійним принципом, а 10 – за політичним принципом. Це означає, що в дипломатичній сфері зросла кількість професійних дипломаток.

Хоча політичні призначення на високі дипломатичні посади можуть у низці випадків підірвати довіру до інституту дипломатичної служби серед кадрових дипломатів, але водночас вони можуть відкривати можливості, які раніше не існували у тих чи інших спільнот бути представленими у дипломатичній сфері.

2.5. Кар'єра vs сімейне життя як найбільших виклик для дипломаток

Дотримання балансу між кар'єрою та сімейним життям завжди було викликом для жінок. Але це є подвійним викликом для жінок, які намагаються побудувати свою кар'єру у дипломатичній сфері. Гендерні особливості дипломатичної служби часто характеризуються висловлюванням: за успішним чоловіком дипломатом стоїть жінка, а за успішною жінкою дипломаткою стоїть розлучення.

Саме відсутність балансу між кар'єрою та сімейним життям називається найбільшою перешкодою у просуванні жінок на дипломатичній службі. Переїзди з однієї столиці в іншу з дітьми є дуже важкими для родин, особливо, якщо немає родинної підтримки. Саме тому чоловіки, часто через тиск суспільної думки, не охоче жертвують своєю кар'єрою для того, щоб супроводжувати своїх дружин під час закордонного дипломатичного відрядження.

Одна високопоставлена дипломатка Європейського Союзу пригадувала ситуацію, коли керівник кадрового департаменту запитав її, що вона буде робити із чоловіком, якщо її призначать на дипломатичну посаду за кордоном. На це дипломатка запитала, чи питають співробітники кадрового департаменту дипломатів, чи готові їхні дружини покинути власну кар'єру та відправитися з ними у ролі домогосподарок, прати шкарпетки та прасувати сорочки.

За даними того ж дослідження британського видання «Ембасі Мегезін» у 2002 році трохи більше половини жінок, які очолювали дипломатичні установи своїх країн у Лондоні, були або не одружені, або розлучені, або одружені, але їхні чоловіки їх не супроводжували у закордонне відрядження. Тобто, трохи більше половини послів-жінок працювали за кордоном без супроводження та підтримки свого партнера.

Натомість у 2012 році, хоча кількість жінок-дипломаток виросла за десять років майже на 40%, вже 75% з них були не одруженими, розлученими або одруженими, але їхні партнери їх не супроводжували у закордонному відрядженні. Це означає, що жінки, які займають найвищі посади в дипломатичній службі, продовжують робити жорсткий та подеколи нелегкий вибір між кар'єрою та родиною.

Це ж дослідження виявило ще одну тенденцію. Серед жінок, що належать до середнього та старшого дипломатичного складу посольств і представництв, близько двох третин (62,5%) є одруженими або перебувають у партнерстві, в той час як тільки чверть керівниць дипломатичних представництв є одруженими чи в партнерстві. А з тих, хто одружений, тільки у 70% їх супроводжує партнер у закордонне відрядження.

Це означає, що для більш молодшого покоління чоловіків вважається соціально прийнятним робити перерву у кар'єрі для того, щоб їхні дружини або партнерки могли просуватися по своїй кар'єрній драбині.

Водночас більшість респонденток зазначило, що співжиття із чоловіком чи партнером, який перебуває в фрустрації через неможливість побудови кар'єри, було дуже стресовим досвідом. Для пар, які обоє обіймали якісь дипломатичні посади, балансування між кар'єрою та сімейними обов'язками без домашньої підтримки було великим викликом.

2.6. Шляхи подолання викликів

Більшість експертів погоджується, що для заохочення жінок вступати та просуватися на дипломатичній службі зовнішньополітичним відомствам необхідно запроваджувати політики, дружні до родини, коли переваги отримують як жінки, так і чоловіки дипломати.

Чим більше жінки будуть підніматися по кар'єрній дипломатичній драбині, тим більше з'являтиметься чоловіків-партнерів. Наприклад, на сьогодні статистика Форін Офіс Великобританії свідчить, що до Асоціації сімей працівників дипломатичної служби входить понад 1400 членів-чоловіків, що складає близько 40% зареєстрованих партнерів.

Зростання кількості чоловіків дипломаток означає необхідність запровадження стратегій, які сприятимуть та полегшуватимуть їм працевлаштування під час закордонних відряджень. Ключовим у цьому питанні має стати більш універсальний підхід до отримання дозволів на роботу. На сьогодні отримання дозволу на роботу чоловіка дипломатки чи дружини дипломата пов'язане із укладенням двосторонніх угод між державами.

По-друге, один із партнерів може обирати можливість залишатися в рідній країні для просування своєї власної кар'єри. У цьому випадку важливо, щоб зовнішньополітичне відомство надавало підтримку старшим дипломаткам та дипломатам, чиї партнери не супроводжують їх у закордонному відрядженні.

Дипломатичні пари також можуть бути відправлені у закордонне відрядження як тандем, де один з партнерів працює в одному відділенні посольства, а інший, скажімо у другому відділенні чи консульстві; або один працює у двосторонній місії (посольстві чи консульстві), а інший у багатосторонній (представництві при міжнародних організаціях). Але на жаль остання стратегія можлива для застосування лише у великих дипломатичних столицях.

Іншою стратегією є призначення членів родин на дипломатичні посади за кордоном в сусідніх країнах, що полегшує їхнє спілкування один з одним.

2.7. Переваги перебування жінок на дипломатичних посадах

За свідченням низки працівниць зовнішньополітичних відомств різних країн, разом із викликами, які стоять виключно перед дипломатками, існують ще додаткові можливості та переваги для них, основані на гендерній складовій:

- можливість погляду на ситуації з кута у 360 градусів, який проявляється у тому, що дипломатки мають більше можливостей проводити зустрічі із жінками у країнах із традиційними цінностями. Таким чином дипломатки можуть долати формальні та неформальні гендерні розділи. Це дає їм більш цілісну картину ситуації, а також ширше коло можливих інсайдерів та контактів. Це особливо важливо у країнах з консервативними цінностями, але в яких жінки є високоосвіченими, активними в громадах та контролюють великі потоки коштів⁵;
- жінки зазвичай не розглядаються як такі особи, що становлять небезпеку, і тому під час бесіди дипломатка може отримати більше інформації, ніж її колега дипломат;
- дипломатки, особливо жінки, які очолюють дипломатичні установи, більше притягують до себе публічну увагу, а тому їхня діяльність може отримувати більше публічне висвітлення у медіа країни перебування.

⁵ Female diplomats share secrets <http://www.politico.com/story/2014/09/diplomats-women-state-department-110506?o=0>

3. Гендерні особливості дипломатичної служби в Україні

3.1. Законодавче регулювання

Принцип гендерної рівності закріплений у Законі України «Про державну службу»: згідно Статті 4 право на державну службу мають громадяни України незалежно від статі⁶. Натомість серед принципів дипломатичної служби, закріплених законом України «Про дипломатичну службу»⁷, відсутній принцип гендерної рівності. Водночас, у Статті 29 даного закону зазначено, що працівник дипломатичної служби користується всіма правами, визначеними в Законі України «Про державну службу». Таким чином, принцип гендерної рівності у сфері дипломатичної служби закріплений опосередковано Законом про «Державну службу».

Одне із важливих зобов'язань стосовно забезпечення гендерної рівності у різних сферах життя, яке взяла на себе також і Україна, стосується ратифікації ще у 1980 році найвідомішого міжнародного документу стосовно забезпечення прав жінок – Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)⁸. Україна зобов'язана періодично (раз на чотири роки) звітувати Комітету Конвенції про виконання своїх зобов'язань. У результатах попереднього Державного та Альтернативного звітів про виконання в Україні Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації зазначено, що питання забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок в Україні є суперечливими. З одного боку, в Україні *«зроблені реальні кроки для створення механізму забезпечення прав і свобод жінок згідно із загальними міжнародними нормами забезпечення прав людини»*⁹. З іншого боку, *«в країні ще не відбулася зміна ідеології відносно проблеми становища статей у суспільстві відповідно до світових тенденцій розвитку даного питання»*¹⁰.

Окрема 8 стаття Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок стосується питання залучення жінок до дипломатії: *«Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів, щоб забезпечити жінкам можливість на рівних умовах з чоловіками і без будь-якої дискримінації представляти свої уряди на міжнародному рівні і брати участь у роботі міжнародних організацій»*.

⁶ Закон України «Про державну службу» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>

⁷ Закон України «Про дипломатичну службу» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>

⁸ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок / ООН, Конвенція, Міжнародний документ від 18.12.1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_207

⁹ Доклад о выполнении в Украине Конвенции ООН о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин / [руков. авт. кол. Л.Е. Леонтьева, А.В. Толстокорова]. – Харьков: Фолио, 2007. – С. 18.

¹⁰ Там само.

3.2. Жінки на вищих дипломатичних посадах в Україні: загальні показники

Останню Восьму періодичну доповідь¹¹ Україна подає Генеральному секретареві ООН відповідно до статті 18 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Доповідь охоплює звітний період за 2010 – 2013 роки та інформацію про стан справ в Україні у 2014 році на час її підготовки. Із приводу виконання Україною статті 8 Доповіді станом на 2014 рік надано таку статистичну інформацію : співвідношення чоловіків і жінок у апараті Міністерства закордонних справ України становить приблизно 70 % на 30 % загальної кількості працівників.

Серед керівництва міністерства посаду першого заступника міністра обіймає жінка. Посади керівників середньої ланки обіймає 21 жінка (20 %), посади керівників вищої ланки – 7 жінок (25 %). У зарубіжних дипломатичних установах України керівні посади обіймають 5 жінок: Надзвичайний і Повноважний Посол, Генеральний консул і 3 керівники консульських установ.

Як видно із Таблиці 1 стосовно доступу жінок до керівних посад, ситуація із часткою жінок серед послів одна із найгірших: за період 2011-2013 роки – на рівні 0-1,5%.

Таблиця 1.

Частка жінок на вищому рівні в Україні (%)

	2011	2012	2013
Частка жінок серед послів	0	1,5	0
Частка жінок серед членів правління центрального банку	0	27,3	30
Частка жінок серед членів Конституційного Суду	0	11,1	11,1
Частка жінок серед основних міністрів	0	0	16,7
Частка жінок серед міністрів Уряду	4,2	5,6	12,5
Частка жінок, які є керівниками ВНЗ	0	0	0
Частка жінок серед членів міських рад чи інших місцевих органів управління	76,0	76,3	
Частка жінок серед депутатів національного Парламенту	9,7	9,7	
Частка жінок серед дослідників	45,5	45,8	
Частка жінок серед державних службовців I–II категорій	27,9	28,8	28,3
Частка жінок серед державних службовців I–II категорій органів місцевого самоврядування	4,1	4,2	6,7
Частка жінок у складі органів управління Конфедерації праці (члени спільного			13

¹¹ Восьма періодична доповідь про виконання Україною Конвенції ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. – К.: Міністерство соціальної політики України, 2014. – 45 с. // http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=160780

представницького органу українських об'єднань профспілок на національному рівні)			
--	--	--	--

Джерело: Восьма періодична доповідь про виконання Україною Ковенції ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. – К.: Міністерство соціальної політики України, 2014. – С. 44 (Додаток 7) // http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=160780

У найсвіжіших даних станом на жовтень 2015 року про ситуацію із жінками у дипломатії зазначено¹², що в апараті МЗС працюють 215 жінок (загальна кількість працівників – 600 осіб). Причому, керівні посади обіймають лише 38 жінок. Щодо Надзвичайних і Повноважних послів України за кордоном, то їх загалом 61. А от жінок-послів лише дві – у Ватикані та Великій Британії.

Згідно Статті 106 Конституції України¹³ та статті 13 Закону України «Про дипломатичну службу»¹⁴ Президент України призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях. Таким чином, саме Президент відповідальний за кадрову політику на вищих щаблях дипломатичної служби в Україні.

У липні 2014 року Президент України Петро Порошенко доручив Міністру закордонних справ Павлу Клімкіну збільшити кількість українських жінок-дипломатів в країнах-членах Європейського союзу. Порошенко підкреслив, що виступає за збільшення присутності жінок у владі. «Євроінтеграція диктує необхідність більшої присутності жінок у всіх гілках влади», — зазначив він.

Загалом, з початку незалежності України та по сьогоднішній день всього вісім жінок обіймали посади Глав дипломатичних представництв України за кордоном та при міжнародних організаціях: Ніна Ковальська, Сюзанна Станік, Наталя Зарудна, Оксана Слюсаренко, Тетяна Іжевська, Тетяна Саєнко, Наталя Галібаренко та Інна Огнівець.

Таблиця 2.

Призначення жінок на посади послів та представників України за кордоном Президентами України

Президент	Загальна кількість призначень на вищі дипломатичні посади за кордоном	Кількість призначень жінок на вищі дипломатичні посади за кордоном	Кількість жінок, які були призначені на вищі дипломатичні посади	% призначень жінок на вищі дипломатичні посади за кордоном
Петро Порошенко 2014 –	33	2	2	6,1 %
Віктор Янукович 2010 – 2014	109	2	1	1,8 %

¹² Кобиляцька В. Жінки на дипломатичних теренах: поступ і зрушення // Повага: кампанія проти сексизму. – 19 жовтня 2015 р. // <http://povaha.org.ua/zhinky-na-dyplomatychnykh-terenah-postup-i-zrushennya/>

¹³ Конституція України <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page2>

¹⁴ Закон України «Про дипломатичну службу» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>

Віктор Ющенко 2005 – 2010	164	6	5	3,7 %
Леонід Кучма 1994 – 2005	315	6	3	1,9 %
Леонід Кравчук 1991 – 1994	20	0	0	0,0 %
Загалом		16		

3.3. Жінки на посадах заступників Міністра закордонних справ України (1991 – 2015)

Починаючи з 1991 року були три жінки, які обіймали посаду заступника міністра закордонних справ або рівнозначну їй (заступника Державного секретаря України): Наталя Зарудна, Наталя Галібаренко, Олена Зеркаль.

Зарудна Наталя Миколаївна

- займала посаду заступника Державного секретаря Міністерства закордонних справ України з 1 жовтня 2002 року¹⁵ по 5 вересня 2003 року¹⁶;
- Посол України в Королівстві Данія з 31 грудня 2004 року¹⁷ по 4 вересня 2008 року¹⁸;
- Посол України у Федеративній Республіці Німеччина з 4 вересня 2008 року¹⁹ по 16 грудня 2011 року²⁰.
- з грудня 2011 року очолює Офіс програм ОБСЄ в Астані (Казахстан)²¹.

¹⁵ Указ Президента №892/2002 від 1 жовтня 2002 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/892/2002>

¹⁶ Указ Президента №983/2003 від 5 вересня 2003 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/983/2003>

¹⁷ Указ Президента України №1594/2005 від 31 грудня 2004 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1594/2004>

¹⁸ Указ Президента України №808/2008 від 4 вересня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/808/2008>

¹⁹ Указ Президента України №809/2008 від 4 вересня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/809/2008>

²⁰ Указ Президента України №1129/2011 від 16 грудня 2011 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1129/2011>

²¹ <http://www.osce.org/ru/node/116653>

Галібаренко Наталія Миколаївна

- Перший заступник міністра закордонних справ України з 9 березня 2014 року²² по 26 серпня 2015 року;
- Посол України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії з 26 серпня 2015 року²³;
- Постійний представник України при Міжнародній морській організації (ІМО) з 25 вересня 2015 року²⁴.

Зеркаль Олена Володимирівна

- заступник Міністра закордонних справ України з питань європейської інтеграції з 20 серпня 2014 року²⁵.

3.4. Жінки на посадах Послів України та Представників при міжнародних організаціях (1991 – 2015)

З часу незалежності в Україні шість жінок було призначено на Посади послів та представників України при міжнародних організаціях. При цьому шестеро з них були кар'єрними дипломатами, а троє були призначені за політичним принципом. Враховуючи, що вони обіймали декілька посад одночасно (за сумісництвом) або переводилися з одного диппредставництва в інше, то загальна кількість номінацій жінок на посади Послів та представників при міжнародних організаціях досягає 19.

²² Розпорядження Кабінету міністрів України №147-р від 9 березня 2014 року
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/147-2014-%D1%80>

²³ Указ Президента України №513/2015 від 26 серпня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/513/2015>

²⁴ Указ Президента України №560/2015 від 25 вересня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/560/2015>

²⁵ Розпорядження Кабінету міністрів України №752-р від 20 серпня 2014 року
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/752-2014-%D1%80>

Ковальська Ніна Климівна

- Посол України в Швейцарській Конфедерації з 24 лютого 1998 року²⁶ по 14 червня 2000 року²⁷,
- Посол України у Ватикані з 9 вересня 1998 року²⁸ по 18 червня 2003 року²⁹;
- Посол України у Князівстві Ліхтенштейн (за сумісництвом) з 20 жовтня 1998 року³⁰ по 14 червня 2000 року³¹ у зв'язку із досягненням граничного віку перебування на дипломатичній службі.

Станік Сюзанна Романівна

- Постійний представник України при Раді Європи з 7 грудня 2001 року³² по 12 вересня 2003 року³³;
- Посол України в Швейцарській Конфедерації з 12 вересня 2003 року³⁴ по 25 березня 2004 року³⁵.

²⁶ Указ Президента України №149/98 від 24 лютого 1998 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/149/98>

²⁷ Указ Президента України №797/2000 від 14 червня 2000 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/797/2000>

²⁸ Указ Президента України №989/98 від 9 вересня 1998 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/989/98>

²⁹ Указ Президента України №537/2003 від 18 червня 2003 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537/2003>

³⁰ Указ Президента України №1153/98 від 20 жовтня 1998 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1153/98>

³¹ Указ Президента України №797/2000 від 14 червня 2000 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/797/2000>

³² Указ Президента України №1196/2001 від 7 грудня 2001 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1196/2001>

³³ Указ Президента України №1018/2002 від 12 вересня 2003 року

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1018/2003>

³⁴ Указ Президента України №1019/2003 від 12 вересня 2003 року

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1019/2003>

³⁵ Указ Президента України №367/2003 від 25 березня 2004 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/367/2004>

Зарудна Наталя Миколаївна

- займала посаду заступника Державного секретаря Міністерства закордонних справ України з 1 жовтня 2002 року³⁶ по 5 вересня 2003 року³⁷;
- Посол України в Королівстві Данія з 31 грудня 2004 року³⁸ по 4 вересня 2008 року³⁹;
- Посол України у Федеративній Республіці Німеччина з 4 вересня 2004 року⁴⁰ по 16 грудня 2011 року⁴¹.
- з грудня 2011 року очолює Офіс програм ОБСЄ в Астані (Казахстан)⁴².

Слюсаренко Оксана Олександрівна

- Посол України в Республіці Чорногорія з 1 грудня 2008 року⁴³ по 31 березня 2014 року⁴⁴.

Іжевська Тетяна Іванівна

- Посол України у Ватикані з 11 грудня 2006 року⁴⁵;
- Посол України при Суверенному військовому Ордені Госпітальєрів Святого Іоанна Єрусалимського, Родосу і Мальти за сумісництвом з 21 липня 2008 року⁴⁶.

³⁶ Указ Президента №892/2002 від 1 жовтня 2002 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/892/2002>

³⁷ Указ Президента №983/2003 від 5 вересня 2003 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/983/2003>

³⁸ Указ Президента України №1594/2005 від 31 грудня 2004 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1594/2004>

³⁹ Указ Президента України №808/2008 від 4 вересня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/808/2008>

⁴⁰ Указ Президента України №809/2008 від 4 вересня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/809/2008>

⁴¹ Указ Президента України №1129/2011 від 16 грудня 2011 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1129/2011>

⁴² <http://www.osce.org/ru/node/116653>

⁴³ Указ Президента України №1126/2008 від 1 грудня 2008 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1126/2008>

⁴⁴ Указ Президента України №356/2014 від 31 березня 2014 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/356/2014>

⁴⁵ Указ Президента України №1062/2006 від 11 грудня 2006 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1062/2006>

⁴⁶ Указ Президента України №649/2008 від 21 липня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/649/2008>

Сасенко Тетяна Григорівна

- Консул – керівник Консульства України в Малазі з 25 травня 2006 року по 4 червня 2009 року⁴⁷;
- Посол України в Республіці Куба з 4 червня 2009 року⁴⁸;
- Посол України в Домініканській Республіці (за сумісництвом) з 11 жовтня 2010 року⁴⁹;
- Посол України в Боліваріанській Республіці Венесуела (за сумісництвом) з 15 листопада 2010 року⁵⁰.

Померла під час перебування на згаданих дипломатичних посадах 7 січня 2013 року; Укази Президента про звільнення зі згаданих посад відсутні.

Галібаренко Наталія Миколаївна

- Перший заступник міністра закордонних справ України з 9 березня 2014 року⁵¹ по 26 серпня 2015 року;
- Посол України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії з 26 серпня 2015 року⁵²;
- Постійний представник України при Міжнародній морській організації (ІМО) з 25 вересня 2015 року⁵³.

⁴⁷

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A2%D0%B5%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%B0_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0

⁴⁸ Указ Президента №416/2009 від 4 червня 2009 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/416/2009>

⁴⁹ Указ Президента №947/2010 від 11 жовтня 2010 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/947/2010>

⁵⁰ Указ Президента України №1034/2010 від 15 листопада 2010 року

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1034/2010>

⁵¹ Розпорядження Кабінету міністрів України №147-р від 9 березня 2014 року

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/147-2014-%D1%80>

⁵² Указ Президента України №513/2015 від 26 серпня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/513/2015>

⁵³ Указ Президента України №560/2015 від 25 вересня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/560/2015>

Огнівець Інна Василівна

- Генеральний консул України в м. Пряшів (Словаччина) з серпня 2003 року по 30 грудня 2005 року⁵⁴;
- Посол України в Словацькій Республіці з 30 грудня 2005 року⁵⁵ по 5 лютого 2010 року⁵⁶;
- Посол України в Португальській Республіці з 19 жовтня 2015 року⁵⁷.

3.5. Жінки на посадах генеральних консулів України

З 1991 року семеро жінок обіймали посади генеральних консулів України, при чому четверо з них були призначені за політичним принципом, а троє – за кар’єрно-професійним. На даний момент в системі органів дипломатичної служби працює четверо жінок на посадах генеральних консулів України.

Бенч Ольга Григорівна

- Генеральний консул України в Пряшеві (Словаччина) у 2005 – 2015 роках.

⁵⁴

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C_%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0

⁵⁵ Указ Президента України №1879/2005 від 30 грудня 2005 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1879/2005>

⁵⁶ Указ Президента України №114/2010 від 5 лютого 2010 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/114/2010>

⁵⁷ Указ Президента України №590/2015 від 19 жовтня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/590/2015>

Кармадонова Ганна Костянтинівна

- Начальник Управління Загального секретаріату МЗС України у 200 – 2004 роках;
- Радник-посланник Посольства України в Китаї у 2004 – 2006 роках;
- Генеральний консул України в Шанхаї (Китай) у 2006 – 2009 роках;
- Посол з особливих доручень МЗС України у 2009 – 2012 роках.

Прокопович Наталя Володимирівна

- Генеральний консул України у Санкт-Петербурзі у 2009 – 2013 роках⁵⁸.

Польова Алла Валентинівна

- Генеральний консул України у Франкфурті-на-Майні (Німеччина) з 3 жовтня 2014 року⁵⁹.

⁵⁸ Прокопович Наталя Володимирівна

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0

⁵⁹ Генеральне консульство України Франкфурті-на-Майні <http://frankfurt.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

Герасько Лариса Анатоліївна

- Генеральний консул України в Чикаго (США) з 23 квітня 2015 року⁶⁰.

Лозинська Леся Олександрівна

- Генеральний консул України у Санкт-Петербурзі (Росія) з травня 2015 року⁶¹.

Тарасюк Оксана Борисівна

- Генеральний консул України в Гамбурзі (Німеччина) з 10 серпня 2015 року⁶².

3.6. Жінки, які виконують обов'язки керівника дипломатичних установ України за кордоном станом на листопад 2015 року

Станом на листопад 2015 року четверо жінок виконують обов'язки керівників дипломатичних установ України за кордоном, зокрема:

⁶⁰ Генеральне консульство України в Чикаго <http://chicago.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

⁶¹ Генеральне консульство України в Санкт-Петербурзі <http://spb.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

⁶² Генеральне консульство України у Гамбурзі <http://hamburg.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

Непоп Любов Василівна

- В.о. Представника України при ЄС з 15 липня 2015 року (з моменту звільнення Єлісєєва Костянтина Петровича з посади Представника України при Європейських Співтовариствах⁶³).

Дарибогова Ольга Олексіївна

- Т. в. о. керівника Постійного представництва України при координаційних інститутах СНД з 12 листопада 2014 року⁶⁴ (з моменту відкликання Дроня Анатолія Андрійовича з Виконавчого комітету Співдружності Незалежних Держав⁶⁵).

Давидович Людмила Ярославівна

- Т. в. о. Генерального консула в Торонто (Канада) з жовтня 2014 року⁶⁶.

⁶³ Указ Президента №424/2015 від 15 липня 2015 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/424/2015>

⁶⁴ Постійне представництво України при координаційних інститутах СНД <http://cis.mfa.gov.ua/ua/about-mission/diplomats>

⁶⁵ Указ Президента України №869/2014 від 12 листопада 2014 року <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869/2014>

⁶⁶ Генеральне консульство України в Торонто <http://toronto.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

Іванова Діана Миколаївна

- В.о. Консула України в Новосибірську⁶⁷.

3.7. Виклик кар'єра vs сімейне життя в українському контексті

Як було вище зазначено, найдієвішим способом заохочення жінок до більш активного кар'єрного просування на дипломатичних посадах, є запровадження політик, дружних до родини, що повністю відсутнє в українській практиці.

Одним з таких компонентів є укладення угод про працевлаштування членів родин дипломатів у країні проходження дипломатичної служби чоловіком або дружиною.

Наразі Україна уклала лише декілька угод, що стосуються працевлаштування членів дипломатичних родин, зокрема зі США⁶⁸, Аргентиною⁶⁹, Туреччиною⁷⁰, Польщею⁷¹ тощо.

Для порівняння, США має 157 угод про взаємне влаштування членів родин дипломатів⁷².

Гальмування Україною укладення таких двосторонніх угод про працевлаштування свідчить про те, що питання гендерної рівності не знаходяться на порядку денному у зовнішньополітичному відомстві України. Іншою причиною є приховане гальмування укладення таких угод через проблеми фінансового забезпечення дипломатичних установ України та неможливості оплачувати працю місцевого персоналу за виконання обслуговуючих функцій. У цьому випадку у зв'язку із відсутністю механізмів для легального працевлаштування членів родин дипломатів, передусім

⁶⁷ Генеральне консульство України у Новосибірську <http://novosibirsk.mfa.gov.ua/ua/about-mission/diplomats>

⁶⁸ Угода між Урядом України і Урядом США щодо працевлаштування утриманців службовців Уряду України та США [...] від 21 листопада 1994 року http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/840_114

⁶⁹ Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Урядом Аргентинської Республіки про працевлаштування членів [...] від 29 квітня 2000 року <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1691-14>

⁷⁰ Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про взаємне працевлаштування [...] від 27 червня 2006 року http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/792_031

⁷¹ Про ратифікацію Угоди (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки [...] від 17 червня 2015 року <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/528-19>

⁷² Bilateral Work Agreements <http://www.state.gov/documents/organization/133570.pdf>

жінок, така робота стає єдиною альтернативною для них в іноземній країні незалежно від їхньої кваліфікації.

3.8. Оплата праці працівників, що працюють за трудовою угодою як один з головних гендерних викликів у дипломатичній службі України

Розмір відшкодування витрат в іноземній валюті на місяць, що виплачується працівникам закордонних дипустанов, тимчасово прийнятих на роботу (за трудовою угодою), не може перевищувати 50 відсотків норм відшкодування витрат в іноземній валюті на місяць за відповідною посадою (*Постанова Кабінету Міністрів від 4 березня 2004 р. N 261 «Про затвердження норм та розміру відшкодування витрат в іноземній валюті на місяць працівникам дипломатичної служби, направленим у довготермінове відрядження»⁷³*).

Тобто, працівник, який працює в закордонній дипустанові за трудовою угодою, має право отримувати не більше половини заробітної плати, ніж штатний працівник за виконання тих самих обов'язків. Враховуючи, що нижня межа такого відшкодування не регулюється жодним нормативно-правовим актом, то на практиці оплата за таку роботу є ще нижчою.

В українській практиці за трудовою угодою в закордонних дипустановах наймаються зазвичай члени родин працівників дипустанови. Беручи до уваги, що більшість працівників дипустанов є чоловіки, то згадана дискримінація стосується переважно жінок, що є дружинами працівників дипустанови.

Більше того, практика найму за трудовою угодою в диппредставництвах за кордоном стосується переважно обслуговуючого персоналу. При цьому передбачено, що за умови відсутності можливості призначити на відповідну посаду обслуговуючого персоналу особу з числа громадян України, обслуговуючий персонал може формуватися з іноземців (*Наказ Міністерства закордонних справ України від 05.09.2013 № 224 «Про затвердження Положення про обслуговуючий персонал системи органів дипломатичної служби України»⁷⁴*). Але ця норма є дієвою лише в країнах з низькими соціально-економічними стандартами, оскільки в розвинутих країнах зазвичай законодавчо врегульоване питання мінімальної заробітної плати для громадян цих країн і цей показник є значно вищим, аніж передбачене українськими законодавчими актами. Тому практика найму за трудовою угодою обслуговуючого персоналу українських дипустанов в розвинутій країні відсутня.

Лише працівники, що займають вищі дипломатичні посади (посол України, глава місії представник, постійний представник при міжнародних організаціях та генеральний консул) отримують надбавку для відшкодування витрат на утримання непрацюючих дружин (чоловіків) на час їхнього перебування за кордоном у зв'язку з відрядженням за місцем роботи чоловіка (дружини). Для посла України та

⁷³ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/261-2004-%D0%BF>

⁷⁴ Наказ Міністерства закордонних справ України від 05.09.2013 № 224
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1648-13/paran14#n14>

прирівняних до нього дипломатичних посад розмір надбавки становить 30 %, а для генерального консула 15 % до норми відшкодування витрат в іноземній валюті на місяць (*Постанова Кабінету Міністрів України від 11 січня 2006 р. N 8 «Деякі питання відшкодування витрат в іноземній валюті працівникам дипломатичної служби, направленим у довготермінове відрядження»*)⁷⁵.

⁷⁵ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/8-2006-%D0%BF>

4. Найкращі світові практики з кар'єрного просування дипломаток

4.1. США як одна з країн-лідерів щодо просування жінок на вищі дипломатичні посади

У 1922 році Люсіль Атчерсон стала першою жінкою, яка обійняла дипломатичну посаду в системі Державного департаменту США. З того часу жінки повільно, але впевнено торували свій шлях до вищих дипломатичних позицій в американському зовнішньополітичному відомстві⁷⁶.

Державний Департамент США до 1970-х років часто характеризували як Департамент «білих чоловіків-випускників Єльського університету» (“male, pale, and Yale”)⁷⁷. Не зважаючи на освіту та професійні якості, працівниці зовнішньополітичного відомства США ще у 1950 – 1960 рр. піддавалися дискримінації. Навіть наприкінці 1960-х рр. деякі посли противилися направленню у закордонні посольства, які вони очолювали, жінок-дипломаток або найбільше, що могли їм запропонувати, – посади особистих секретарів своїх дружин⁷⁸.

Крім того, передбачалося, що дипломатки мали звільнитися з дипломатичної служби у разі їхнього заміжжя, хоча не існувало ніякого нормативно-правового акту, який вимагав цього. Тим більше це правило стосувалося випадків, коли у дипломатки народжувалася дитина. Лише на початку 1970-х років після постійних скарг та декількох судових справ система почала мінятися

Більше того, до 1972 року дружини працівників зовнішньополітичного відомства США вважалися державними службовцями і тому інформація про них включалася до атестаційних документів їхніх чоловіків-дипломатів.

Лише після прийняття у 1972 році Директиви Державного Департаменту, так званої «Декларації про подружжя» (the Declaration on Spouses), ситуація змінилася: було зняте неформальну заборону заміжжя для дипломаток, а дружини/чоловіки дипломатів/дипломаток отримали більше свободи та перестали включатися в атестаційні документи їхніх партнерів⁷⁹.

У 1997 році Медлін стала першою жінкою, яка обійняла посаду Державного Секретаря США. Протягом 2005 – 2009 років зовнішньополітичне відомство США очолювала Кондоліза Райз, а з 2009 року цю посаду обіймає Гіллари Клінтон.

Як свідчить низка досліджень, призначення Гіллари Клінтон Державним Секретарем США мало вплив не лише на американський політикум та збільшення залучення жінок до нього, а й на весь дипломатичний світ, оскільки це сприяло збільшенню

⁷⁶ Women in diplomacy <http://www.state.gov/s/d/rm/rls/perfrpt/2006/html/76553.htm>

⁷⁷ <http://adst.org/2014/02/whither-the-foreign-service/>

⁷⁸ <http://adst.org/the-stump/cracking-the-glass-ceiling-a-conversation-with-foreign-service-women/>

⁷⁹ “This is not a woman’s issue. This is a management concern.” <http://adst.org/2015/03/this-is-not-a-womans-issue-this-is-a-management-concern/>

кількості жінок-послів іноземних держав в США. Це явище навіть отримало назву «ефект Гіллари»⁸⁰.

Починаючи з 2001 року декілька дипломаток були призначені на посади послів в арабських країнах, зокрема Катарі, Об'єднаних Арабських Еміратах, Сирії та інших.

Станом на квітень 2015 року в США було 116 жінок-послів (з 367 послів загалом), що складало 31,6%. Це є найвищим показником за всю історію Державного департаменту США та вважається заслугою Президента Барака Обами⁸¹.

Таблиця 3.

**Призначення жінок на посади послів та представників США за кордоном
Президентами США**

Президент	Кількість жінок-послів	Загальна кількість послів	% жінок-послів
Барак Обама 2009 –	116	367	31,6 %
Джордж Вокер Буш 2001 – 2009	118	474	24,9 %
Білл Клінтон 1993 – 2001	78	420	18,6 %
Джордж Герберт Вокер Буш 1989 – 1993	22	213	10,3 %
Рональд Рейган 1981 – 1989	21	394	5,3 %
Джиммі Картер 1977 – 1981	19	201	9,5 %
Джеральд Форд 1974 – 1977	7	94	7,4 %
Річард Ніксон 1969 – 1974	5	242	2,1 %
Ліндон Джонсон 1963 – 1969	4	161	2,5 %
Джон Фітцджеральд Кеннеді 1961 – 1963	3	130	2,3 %
Дуайт Ейзенхауер 1953 – 1961	5	228	2,2 %
Гаррі Трумен 1945 – 1953	3	192	1,6 %
Франклін Делано Рузвельт 1933 – 1945	2	208	1,0 %

⁸⁰ 'Hillary effect' cited for increase in female ambassadors to U.S. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/01/10/AR2010011002731.html?sid=ST2010011101598>

⁸¹ Snapshot: Obama's Female Ambassadors, Highest Percentage Appointments at 31.6%
<http://diplopundit.net/2015/04/17/snapshot-obamas-female-ambassadors-highest-percentage-appointments-at-31-6/>

Загалом	392	3303	11,9 %
----------------	------------	-------------	---------------

Незважаючи на високий відсоток жінок на посадах послів у системі Державного Департаменту США, із наступної таблиці можемо бачити, що дипломатки призначають здебільшого у столиці, що мають менше стратегічне значення для США. Зокрема ніколи жінки не очолювали американські дипломатичні представництва у таких країнах, як Росія, Канада, Китай, Саудівська Аравія, Німеччина, Ізраїль, Туреччина, Іспанія, Польща та навіть Україна. З іншої сторони, як видно із статистики, жінки зазвичай призначаються на посади глав дипломатичних представництв США у країни, які мають великі соціальні проблеми.

Таблиця 4.

Кількість жінок-послів США в іноземних державах⁸²

Держава	Загальна кількість послів	Кількість жінок-послів	Відсоток жінок-послів
Південний Судан	2	2	100%
Чорногорія	3	2	66,7%
Палау	3	2	66,7%
Мікронезія	10	6	60,0%
Киргизька Республіка	11	6	54,5%
Косово	4	2	50,0%
Східний Тимор	4	2	50,0%
Намібія	9	4	44,4%
Ліхтенштейн	7	3	42,9%
Папуа Нова Гвінея	14	6	42,9%
Гренада	10	4	40,0%
Маршалові острови	10	4	40,0%
Соломонові острови	15	6	40,0%
Вануату	10	4	40,0%
Мозамбік	11	4	36,4%
Гвінея-Бісау	14	5	35,7%
Барбадос	17	6	35,3%
Кірибаті	12	4	33,3%
Молдова	9	3	33,3%
Сент-Кітс і Невіс	9	3	33,3%
Сент-Люсія	12	4	33,3%
Таджикистан	9	3	33,3%
Домініка	13	4	30,8%
Антигуа і Барбуда	10	3	30,0%
Монголія	10	3	30,0%
Нігер	20	6	30,0%
Бурунді	17	5	29,4%

⁸² Female U.S. Ambassadors <http://www.afsa.org/female-us-ambassadors>

Мальта	21	6	28,6%
Туркменістан	7	2	28,6%
Бенін	18	5	27,8%
Сент-Вінсент / Гренадіни	11	3	27,3%
Непал	24	6	26,0%
Африканський Союз	4	1	25,0%
Ангола	8	2	25,0%
Бангладеш	16	4	25,0%
Гана	25	5	25,0%
Малі	20	5	25,0%
Самоа	16	4	25,0%
Камерун	17	4	23,5%
Мадагаскар	17	4	23,5%
Маврикій	17	4	23,5%
Тувалу	13	3	23,1%
Сьєра-Леоне	18	4	22,2%
Гамбія	23	5	21,7%
Багамські острови	14	3	21,4%
Кабо-Верде	14	3	21,4%
Джибуті	14	3	21,4%
Катар	14	3	21,4%
Сан-Томе і Принсіпі	14	3	21,4%
Сенегал	19	4	21,1%
Лаос	24	5	20,8%
Латвія	15	3	20,0%
Суринам	15	3	20,0%
Того	20	4	20,0%
Тонго	15	3	20,0%
Об'єднані Арабські Емірати	15	3	20,0%
Кенія	16	3	18,8%
Коморські острови	11	2	18,2%
Алжир	17	3	17,6%
Фіджі	17	3	17,6%
Ямайка	17	3	17,6%
Лесото	17	3	17,6%
Малаві	17	3	17,6%
Свазіленд	17	3	17,6%
Замбія	17	3	17,6%
Білорусь	6	1	16,7%
Бруней	12	2	16,7%
Буркіна-Фасо	18	3	16,7%
Кот-д'Івуар	18	3	16,7%
Габон	18	3	16,7%
Німецька Демократична Республіка	6	1	16,7%
Сербія	6	1	16,7%

Люксембург	43	7	16,3%
Мальдівські острови	19	3	15,8%
Литва	13	2	15,4%
Науру	13	2	15,4%
Нова Зеландія	26	4	15,4%
Шрі-Ланка	26	4	15,4%
Угорщина	27	4	14,8%
Організація Об'єднаних Націй	27	4	14,8%
Албанія	14	2	14,3%
Республіка Конго	14	2	14,3%
Казахстан	7	1	14,3%
Македонія	7	1	14,3%
Норвегія	30	4	13,3%
Вірменія	8	1	12,5%
Ботсвана	16	2	12,5%
Чеська Республіка	8	1	12,5%
Сейшельські острови	16	2	12,5%
Словенія	8	1	12,5%
Узбекистан	8	1	12,5%
Естонія	16	2	12,5%
Фінляндія	33	4	12,1%
Тринідад і Тобаго	17	2	11,8%
Азербайджан	9	1	11,1%
Беліз	9	1	11,1%
Боснія і Герцеговина	9	1	11,1%
Екваторіальна Гвінея	18	2	11,1%
Святий Престол	18	2	11,1%
Руанда	18	2	11,1%
Уганда	18	2	11,1%
Малайзія	19	2	10,5%
Туніс	19	2	10,5%
Центрально-Африканська Республіка	20	2	10,0%
Демократична Республіка Конго	20	2	10,0%
Екватор	50	5	10,0%
Ефіопія	30	3	10,0%
Мавританія	20	2	10,0%
Пакистан	28	3	9,7%
Швейцарія	52	5	9,6%
Ель Сальвадор	54	5	9,3%
Гвінея	22	2	9,1%
Австрія	58	5	8,6%
Ісландія	24	2	8,3%
Лівія	11	1	8,3%
Панама	39	3	7,7%
Ліван	27	2	7,4%

Ірландія	28	2	7,1%
Ємен	14	1	7,1%
Оман	15	1	6,7%
Парагвай	45	3	6,7%
Камбоджа	16	1	6,3%
Кувейт	16	1	6,3%
Бірма	17	1	5,9%
Організація Американських Держав	17	1	5,9%
Сінгапур	17	1	5,9%
Болгарія	35	2	5,7%
Бразилія	54	3	5,6%
Гайана	18	1	5,6%
Нікарагуа	54	3	5,6%
Нігерія	18	1	5,6%
Кіпр	19	1	5,3%
Данія	57	3	5,3%
Європейський Союз	19	1	5,3%
Сирія	19	1	5,3%
Ірак	22	1	4,5%
Ліберія	45	2	4,4%
Австралія	23	1	4,3%
Гаїті	46	2	4,3%
НАТО	23	1	4,3%
Єгипет	48	2	4,2%
Чехословаччина	25	1	4,0%
Індія	25	1	4,0%
Йорданія	25	1	4,0%
Гондурас	53	2	3,8%
Філіппіни	26	1	3,8%
Південна Африка	26	1	3,8%
Бельгія	58	2	3,4%
Південна Корея	29	1	3,4%
Мороко	32	1	3,1%
Франція	66	2	3,0%
Гватемала	66	2	3,0%
Нідерланди	66	2	3,0%
Домініканська Республіка	42	1	2,4%
Японія	41	1	2,4%
Тайланд	43	1	2,3%
Італія	47	1	2,1%
Уругвай	50	1	2,0%
Швеція	53	1	1,9%
Венесуела	54	1	1,9%
Коста-Ріка	55	1	1,8%
Перу	55	1	1,8%

Аргентина	60	1	1,7%
Мексика	59	1	1,7%
Болівія	61	1	1,6%
Колумбія	67	1	1,5%
Португалія	68	1	1,5%
Велика Британія	68	1	1,5%
Афганістан	17	0	0,0%
Андорра	4	0	0,0%
Бахрейн	15	0	0,0%
Канада	31	0	0,0%
Чад	20	0	0,0%
Чилі	55	0	0,0%
Китай	52	0	0,0%
Хорватія	8	0	0,0%
Куба	20	0	0,0%
Еритрея	6	0	0,0%
Грузія	8	0	0,0%
Німеччина	49	0	0,0%
Греція	46	0	0,0%
Індонезія	19	0	0,0%
Іран	34	0	0,0%
Ізраїль	19	0	0,0%
Монако	2	0	0,0%
Польща	29	0	0,0%
Румунія	45	0	0,0%
Росія	74	0	0,0%
Сан-Марино	3	0	0,0%
Саудівська Аравія	28	0	0,0%
Словаччина	7	0	0,0%
Сомалі	14	0	0,0%
Іспанія	74	0	0,0%
Судан	14	0	0,0%
Танзанія	18	0	0,0%
Туреччина	52	0	0,0%
Україна	8	0	0,0%
В'єтнам	6	0	0,0%
Південний В'єтнам	9	0	0,0%
Югославія	36	0	0,0%
Зімбабве	12	0	0,0%

4.2. Велика Британія: одна посада посла на двох дипломатів з однієї родини

Як і в США, у Великій Британії до 1972 року жінка після одруження мала звільнитися із дипломатичної служби. Натомість на сьогодні Форін Офіс має близько 20% жінок, призначених на посади послів та високих представників.

Але найбільш цікавим досвідом зовнішньополітичного відомства Великої Британії є запровадження практики, при якій подружжя дипломатів можуть ділити між собою посаду посла в іноземній країні (sharing ambassadors).

Загальна практика поділу посади (або так званого вахтового способу роботи) є доволі поширеною у Великій Британії. Але зазвичай дві сторони ділять між собою робочий тиждень: два дні працює один партнер, два дні – другий партнер, а один день партнери працюють разом. Натомість у дипломатичній практиці було запроваджено поділ робочого року на три частини: кожен з партнерів виконує обов'язки посла протягом чотирьох місяців, змінюючи один одного.

Першою парою послів, які таким чином ділили свої обов'язки, стали Том Картер та Керолін Девідсон, Посли Великої Британії у Замбії у 2008 – 2012 роках. Це стало для подружжя другим досвідом поділу закордонної дипломатичної посади, до цього вони ділили посаду заступника керівника посольства Великої Британії у Словаччині у 2003 – 2008 роках⁸³.

Для ефективного виконання своїх обов'язків та прийняття рішень подружжя запровадило такі правила: якщо приймається рішення, яке Може впливати на обох послів, що ділять посаду, то таке рішення має прийматися спільно після детального обговорення. З іншої сторони, якщо виникає питання, яке необхідно вирішити протягом 24-х годин і яке не впливатиме на другого партнера, то таке рішення приймається одноосібно⁸⁴.

Іншою парою, яке ділило посаду посла, стало подружжя Джонатана та Кеті Ліч. Як розповідала пара в інтерв'ю, яке спільно очолювала дипломатичну установу Великої Британії у Вірменії з 2012 року, для ефективного виконання своїх обов'язків в них було запроваджено декілька правил. Зокрема, було домовлено забезпечувати наступництво у прийнятті рішень, тому важливі рішення мали обговорюватися обома послами заздалегідь, а рішення нижчого рівня прийматися діючим послом самостійно та оперативно. Подружжя також домовилося уникати появи на офіційних заходах та перед публікою вдвох: це давало змогу людям швидко зрозуміти, що та особа, яка перед ними, наразі виконує обов'язки посла.

Водночас подружжя Ліч під час поділу посади посла зіткнулося з низкою викликів. Наприклад, як справитися з величезним потоком щоденної інформації таким чином, щоб партнер, який наразі не виконує обов'язки посла, залишався в курсі справ та одночасно міг займатися домашніми справами? Для вирішення цього питання подружжя запровадило правило, згідно якого «вихідний партнер» приходив раз на тиждень до посольства та ознайомлювався із потоком повідомлень або подружжя разом ходило на обід, під час якого «діючий партнер» інформував «вихідного партнера» про поточні справи.

⁸³ Mr and Mrs Ambassador <http://www.theguardian.com/world/2008/aug/02/zambia>

⁸⁴ UK's diplomatic double in Zambia <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7654649.stm>

Іншим викликом був певне скептичне ставлення (особливо зі сторони їхніх колег-послів) щодо виконання ними обов'язків по черзі. Але після зустрічі з обома послами та усвідомлення, що обидва з них є належним чином поінформовані, віддані справі та такими, що заслуговують довіри, це питання було зняте з порядку денного⁸⁵.

Перевагами поділу посади посла між представниками подружжям вважаються такі:

- наявність додаткового працівника при обмежених ресурсах, особливо в маленьких дипломатичних місіях;
- більший запас міцності у працівників дипломатичного представництва;
- можливість прийняття більш ефективних рішень після обговорення із партнером;
- обидва партнери задоволені своїми кар'єрними позиціями;
- уникнення розділення сім'ї, коли подружжя працює в закордонних дипломатичних установах в різних країнах.

Завдяки таким новаціям, як поділ посади посла між представниками подружжя Форін Офіс Великої Британії, незважаючи на свою консервативну репутацію, отримав нагороду за «найкращу нову, гнучку робочу ініціативу» від Сантандлер Груп⁸⁶.

Пізніше зовнішньополітичне відомство Швейцарії перейняло досвід Форін Офіс Великої Британії та у 2009 році запровадило практику поділу посади посла між подружжям дипломатів. Зокрема подружжя Крістофа та Крістін Бюргенер було призначено на посаду послів Швейцарії в Тайланді, а також Лаосі та Камбоджі за сумісництвом⁸⁷.

⁸⁵ The ambassadorial job share <https://civilservice.blog.gov.uk/2014/03/03/the-ambassadorial-job-share/>

⁸⁶ Flexible senior roles are the key to unlocking our workforce's hidden talent <http://www.theguardian.com/women-in-leadership/2015/jul/30/flexible-senior-roles-are-the-key-to-unlocking-our-workforces-hidden-talent>

⁸⁷ Husband and wife team form a diplomatic duo <http://www.swissinfo.ch/eng/husband-and-wife-team-form-a-diplomatic-duo/7484880>